

Nijmegen, 12 maart 2023.

Position paper voor EK over wijziging van de Wet publieke gezondheid

In de wiskunde geldt een simpele regel: als je één tegenvoorbeeld kunt geven dan klopt de stelling niet. In dit geval zijn de centrale stellingen van de regering voor de wijzigingen van de Wpg dat a) collectieve verplichtende maatregelen noodzakelijk zijn en b) dat daartoe snel en slagvaardig door de minister van VWS moet kunnen worden besloten.

De tegenvoorbeelden zijn in de coronacrisis zelf te vinden: zoals we nu weten was het befaamde R getal was al onder de 1 toen de regering op 16 maart 2020 tot draconische maatregelen besloot. Deze daling kwam omdat de samenleving zelf acties ondernam zoals het gebruik van kuschermen die opvallend genoeg nooit het formele beleid hebben gehaald. Sommige maatregelen zoals de schoolsluiting werden op dat moment (nog) niet eens aanbevolen door het OMT. Deze daadkrachtige actie was dus niet eens nodig en deels ook simpelweg schadelijk voor de publieke gezondheid van jeugdigen. Niet voor niets heeft de huidige minister van VWS zelf al gesteld dat schoolsluiting het laatste is wat hij zou doen.

De eerste conclusie moet dus zijn dat het paradigma dat vraagt om meer, zwaardere en sneller in te zetten maatregelen niet juist is. Hierdoor vervalt al de noodzaak tot de voorgestelde aanpassingen van de Wpg.

Bestuurskundig moeten de voorgestelde wijzigingen dan ook heel anders geluid worden. Er is simpelweg sprake van de bekende centralisatiereflex bij crises.

Deze reflex houdt in dat crises altijd leiden tot de beleidsmatige neiging om meer bevoegdheden op het centrale niveau te willen leggen. Daartegenover staat een crisiswerkelijkheid waar decentraal en door de samenleving gehandeld moet worden en waar (dus) centrale beslissers niet behulpzaam zijn. In Nederland hebben we een dergelijk centralisatiewetgevingsfeest gehad in het begin van deze eeuw na de terroristische aanslagen in de Westerse wereld. De Eerste Kamer heeft toen een aantal verstreckende wetvoorstellen net zolang bediscussieerd totdat deze – terecht – door de regering zijn ingetrokken.

Een reactie kan zijn ‘als de wijzigingen niet baten dan schaden ze toch ook niet?’ Het al genoemde voorbeeld van de onnodige en schadelijk schoolsluiting is illustratief voor wat de risico-regelreflex wordt genoemd. Dat is de onbedwingbare neiging van openbaar bestuurders om zodra een crisis de media haalt tot actie over te gaan. Die eerste reflexmatige acties zijn volgens onderzoek in het algemeen slecht vanuit kosten-baten-perspectief. Het ‘bewapenen’ van de minister van VWS om zonder een vorm van checks-and-balances te kunnen stappen in de valkuil van de risico-regelreflex is onverstandig.

Als laatste punt: het moet achteraf iedereen verbazen met welk gemak we essentiële grondrechten opzij hebben gezet terwijl we daar ook achteraf de noodzaak niet van kunnen onderbouwen. Die constatering vraagt een heel andere richting van wijzigingen van de Wpg, namelijk het veel explicieter maken dat grondrechten in en uit principe niet mogen worden beperkt.

Thomas van Aquinostraat 3
P.O. Box 9108
6500 HK Nijmegen
The Netherlands

Telefoon 0031
Fax 0031

www.ru.nl

Tot slot moet bij elke discussie over de noodzaak van verplichtende maatregelen naar Zweden worden gekeken. Vrijwel zonder verplichtende maatregelen heeft dat land als klein Gallisch dorpje in Europa zijn grondrechten bewaakt en zijn jeugd gespaard.

Hoogachtend,

Prof. Dr. Ira Helsloot

Hoogleraar besturen van veiligheid Radboud Universiteit Nijmegen

Voorzitter stichting Crisislab